

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Spring 2024, Vol.5, No.1, Serial Number 17, pp 113-129

doi:10.22077/vssd.2023.6332.1184

Clustering of villages with tourism potential in Tabas County

Batool Bahadorani¹, Mahmoud Moradi*², Mahmood Ziaee³, Farahnaz Akbaragheli⁴

1. Ph.D. student in Geography and Rural Planning, Department of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor in Geography and Rural Planning, Department of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran.

3. Professor in Tourism Management, Department of Tourism Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

4. Assistant Professor in Geography and Rural Planning, Department of Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran.

*Corresponding author, Email: moradi_m@pnu.ac.ir

Keywords:

Clustering, Rural Tourism, ARAS Model, Tabas County.

Abstract

Tourism clusters refer to a collection of tourism businesses concentrated in a geographical area and characterized by specialized cooperation. Many countries are striving to overcome the existing issues and problems of tourism businesses by employing clustering strategies. Tabas County is one of the oldest and most unique counties in Iran, known for its exceptional historical and natural attractions, making it a popular destination for tourism. The aim of this research is to cluster villages with tourism potential in Tabas County. The research method is descriptive-analytical with a predominant survey approach. Data collection methods include library research and fieldwork. The study population consists of 36 villages with tourism potential in Tabas County, South Khorasan Province. To cluster the villages, the opinions of 30 experts (cultural heritage employees, district officials, and governors) were examined. Additionally, the AHP model was used for ranking the studied villages, and GIS software was utilized for displaying results and clustering the villages. The results indicate that villages such as Hooder, Jokhah, Azmighan, Kirit, Dastgeran, Nayband, Esfandiar, Zanughan, Robat Khan, Helwan, Dehno, and Arababad have strong potential for attracting tourism and forming tourism clusters. Villages like Kharoulya, Marghoob, Peykuh, Malavand, Hasanabad, Kurdabad, Nasratabad, Pirhajat, Chirok, Sarand, and Mavdar have less potential for attracting tourists. In other words, there is a noticeable spatial difference in the levels of tourism attraction potential among the villages in Tabas County, which necessitates integrated spatial development planning.

Received:

29/Apr /2023

Revised:

21/Jun/2023

Accepted:

27/Oct/2023

How to cite this article:

Bahadorani, B., Moradi, M., Ziaee, M., Akbaragheli, F. (2024) Clustering of villages with tourism potential in Tabas County. *Village and Space Sustainable Development*, 5(1), 113-129. [10.22077/vssd.2023.6332.1184](https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6332.1184)

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره پنجم، شماره یکم، پیاپی هفدهم، بهار ۱۴۰۳، شماره صفحه ۱۲۹-۱۱۳

doi: 10.22077/vssd.2023.6332.1184

خوشه‌بندی روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس

بتول بهادرانی^۱، محمود مرادی^{۲*}، محمود ضیائی^۳، فرحناز اکبرقلی^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۳. استاد تمام گروه مدیریت جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۴. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

* نویسنده مسئول، ایمیل: moradi_m@pnu.ac.ir

چکیده:

خوشه‌های گردشگری به مجموعه‌ای از واحدهای کسب و کار گردشگری اطلاق می‌شود که در یک منطقه جغرافیایی متمرکز شده و دارای روابط همکاری تخصصی هستند. بسیاری از کشورها با به‌کارگیری راهبرد خوشه‌بندی سعی در غلبه بر مسائل و مشکلات موجود کسب و کارهای گردشگری دارند. شهرستان طبس از قدیمی‌ترین و خاص‌ترین سکونتگاه‌های ایران است که به دلیل جاذبه‌های تاریخی و طبیعی کم نظیری که دارد، از گزینه‌های محبوب برای گردشگری به‌شمار می‌رود. هدف از انجام پژوهش، خوشه‌بندی روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس می‌باشد. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و رویکرد غالب آن پیمایشی است. برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده‌است. جامعه آماری شامل ۳۶ روستای دارای پتانسیل گردشگری شهرستان طبس در استان خراسان جنوبی است. جهت خوشه‌بندی روستاها نظرات ۳۰ نفر از متخصصان (کارکنان میراث‌فرهنگی، بخش‌داری و فرمانداری) مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه از مدل آراس و برای نمایش نتایج و خوشه‌بندی روستاها از نرم‌افزار GIS استفاده گردید. نتایج نشان می‌دهد روستاهای هودر، جوخواه، ازمیغان، کریت، دست‌گران، نای‌بند، اسفندیار، زنوغان، رباط‌خان، حلوان، دهنو و عرب‌آباد دارای پتانسیل قوی برای جذب گردشگری و ایجاد خوشه‌های گردشگری است و روستاهای خروعلیا، مرغوب، پیکوه، ملوند، حسن‌آباد، کردآباد، نصرت‌آباد، پیرحاجات، پیروک، سرنند، ماودر نیز از پتانسیل کمتری برای جذب گردشگر برخوردار است. به‌عبارتی، تفاوت فضایی در سطوح توان جذب گردشگری بین روستاهای شهرستان طبس مشهود است که نیازمند برنامه‌ریزی یکپارچه توسعه با رویکرد آمایش فضایی است.

واژگان کلیدی:

خوشه‌بندی، گردشگری روستایی، مدل آراس، شهرستان طبس.

تاریخ ارسال:

۱۴۰۲/۰۲/۰۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۳/۳۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۸/۰۵

۱- مقدمه

گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان جزو پیچیده‌ترین کسب و کارهای بشری است و به‌عنوان فعالیتی چند وجهی دارای کارکردهای گوناگون و مثبت است که از آن میان می‌توان به اشتغال‌زایی، کسب درآمد و تقویت زیرساخت‌ها اشاره کرد (کریستینا و ماریانا^۱، ۲۰۱۵: ۲۷۶). این صنعت به‌عنوان یکی از صنایع مهم، در دهه‌های اخیر به سرعت رشد یافته و به رشد اقتصادی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه کمک کرده است (محمودی و همکاران، ۲۰۱۴: ۳). به‌طوری که در ۵۰ سال اخیر، گردشگری به یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی در سطح جهان تبدیل شده است (الکسنیان و آلتمان^۲، ۲۰۱۶: ۵۹). گردشگری توجه دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و فعالان اقتصادی را نیز به خود جلب کرده است؛ زیرا نقش مهمی در جهت دهی به فعالیتهای اقتصادی و کمک به افزایش درآمد جوامع دارد (صادقی، ۲۰۱۴: ۵۶).

امروزه گردشگری به‌عنوان یک صنعت، یکی از بخش‌های اقتصادی با رشد بالا در جهان و به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شود (راین‌زین^۳، ۲۰۰۷: ۱۱۴) و در مقاصد گردشگری تأثیر مثبتی بر توسعه اقتصادی کشورها به‌خصوص ارزآوری، نرخ اشتغال و مالیات داشته است (آییلی و همکاران، ۲۰۱۴: ۲). این صنعت ابزاری برای ارتقای توسعه اقتصادی و اشتغال در مناطق شهری و روستایی می‌باشد (جیکان و یان^۴، ۲۰۲۱: ۲۸۶)؛ زیرا قادر است ضمن تکمیل کسری درآمد در روستاها، از مهاجرت‌های روستا به شهر و عواقب برآمده از آن جلوگیری نماید و ثبات اقتصادی و جمعیتی را برای جوامع روستایی به‌دنبال آورد (سجادیان، ۱۳۸۹: ۸۳) و نقش عمده‌ای در توانمندسازی مردم محلی و توسعه منابع انسانی و تنوع بخشی و رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید درباره سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی ایفا نماید (ابراهیمی دهکردی، ۱۳۹۸: ۲۳). گردشگری انواع مختلفی دارد که گردشگری روستایی یکی از آنها است. این نوع گردشگری بر پایه جاذبه‌ها و استعدادهای مناطق روستایی با هدف توسعه پایدار روستاها شکل گرفته است (صفری، ۱۴۰۱: ۴۶). گردشگری روستایی به‌عنوان یک موتور برای احیای اقتصاد روستایی در نظر گرفته می‌شود زیرا می‌تواند شکاف بین مناطق شهری و روستایی را کاهش داده و اشتغال روستایی را تقویت کند (ساین^۵ و همکاران، ۲۰۱۹: ۹۹).

امروزه جهت توسعه صنعت گردشگری که نقش آفرینان اصلی آن بنگاه‌های کوچک و متوسط هستند، رهیافت جدیدی با عنوان رهیافت خوشه‌ای به مرحله اجرا گذاشته شده است که رقابت پذیری هر چه بیشتر بنگاه‌ها را از طریق ساماندهی روابط بنگاه‌های کوچک و متوسط و حتی شرکت‌های بزرگ هدف گذاری نموده است (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲). با توجه به اهمیت این صنعت، گردشگری نیروی محرک برای توسعه اقتصادی نیز به‌شمار می‌آید؛ زیرا از یک سوء موجب افزایش ورود گردشگران، افزایش درآمد و اشتغال و افزایش درآمدهای دولت می‌شود، از سوی دیگر مزایای اجتماعی، فرهنگی و محیطی دارد و به صیانت از فرهنگ‌ها کمک می‌کند؛ بنابراین، مهم‌ترین وظیفه گردشگری، گسترش و تقویت صلح و درک متقابل میان مردم است. بدین‌سان، می‌توان گفت گردشگری بیش از یک صنعت است (بیات و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۳) و موجب تغییر در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، محیطی و اقتصادی جامعه میزبان می‌شود و ابزاری برای توسعه اقتصادی به‌ویژه در جوامع محلی است. از این رو، توسعه گردشگری قابلیت آن را دارد که توسعه ملی و محلی را افزایش دهد (ضیایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۰). خوشه‌های گردشگری به مجموعه‌ای از واحدهای کسب و کار گردشگری اطلاق می‌شود که در یک منطقه جغرافیایی متمرکز شده، دارای روابط همکاری تخصصی هستند و از چالش‌ها و فرصت‌های مشترک برخوردارند (واحد گردشگری سازمان ملل متحد^۶، ۲۰۰۵: ۲۳). خوشه‌های گردشگری

¹ Cristina & Mariana

² Aleksanyan and Altman

³ Rin zin

⁴ Jiekuan & Yan

⁵ Suyen

⁶ UNWTO

دربگیرنده واحدهای گردشگری هستند که از نظر جغرافیایی در سطوح مختلف روستا، شهر و شهرستان پراکنده‌اند. گردشگری روستایی یکی از مهم‌ترین سطوح گردشگری در پهنه‌های روستایی است. گردشگری روستایی، نوعی تنوع درآمد برای خانوارهای روستایی برای مقابله با فشارهای مالی فراهم می‌کند زیرا بسیاری از زمین‌ها برای مدت طولانی نمی‌توانند برای تولیدات کشاورزی مناسب باشند (اتر و لارا، ۲۰۱۷: ۳۴۴). به عبارت دیگر گردشگری روستایی گونه‌ای از گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی که در بردارنده‌ی آثاری مثبت یا منفی برای محیط زیست روستا می‌باشد (پوریان و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۴۴). بسیاری از کشورها با به‌کارگیری راهبرد خوشه‌سازی سعی در غلبه بر مسائل و مشکلات موجود کسب و کارهای گردشگری و مواجهه با چالش‌های جهانی شدن دارند. تجارب کشورهای موفق نشان می‌دهد به‌کارگیری الگوی خوشه‌ای گردشگری یکی از مؤثرترین شیوه‌های سازمان دهی بنگاه‌های کوچک و متوسط است. در نتیجه این سازماندهی، کسب و کارهای کوچک توانستند توان رقابتی خود را بالا برند و محیط خلاق و پویایی را برای کسب و کار فراهم سازند (محمدامینی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳). ایجاد خوشه گردشگری فرصتی است که می‌تواند با کمترین هزینه‌ها از بسیاری از امکانات توسعه‌ای از طریق به اشتراک‌گذاری هزینه‌ها بهره‌جست و به توسعه منابع انسانی، فناوری بازار دست‌یافت (ریاحی، ۱۳۹۳: ۷). خوشه‌های گردشگری می‌توانند با ایجاد و تقویت نهادهای واسطه‌ای با مرتبط ساختن تشکل‌ها به نهادهایی چون نهادهای حمایتی دولتی، نهادهای محلی و مراکز نوآوری فعالیت‌های اقتصادی، از طریق ارائه تسهیلات مالی و اعتباری، خدمات صادراتی و به‌ویژه آموزش زمینه‌های رشد گسترش خوشه را فراهم آورد (گریش و پرامیلا، ۲۰۱۶: ۵۸۱). سطح بندی نواحی گردشگری، معیاری برای تعیین مرکزیت و همچنین تعیین زیرساخت‌های مورد نیاز و تعدیل نابرابری بین نواحی است. امروزه با پیشرفت روش‌های آماری و رایانه‌ای در مطالعات جغرافیایی، به‌کارگیری شاخص‌های مختلف در زمینه‌های گوناگون، متداول‌ترین معیار سطح بندی نواحی گردشگری است (شماعی و موسی‌وند، ۱۳۹۰: ۲).

شهرستان طبس یکی از قدیمی‌ترین و خاص‌ترین سکونتگاه‌های ایران است که به دلیل جاذبه‌های تاریخی و طبیعی کم نظیری که دارد، از گزینه‌های محبوب برای گردشگری به‌شمار می‌رود. در این شهرستان به‌غیر از بناهای تاریخی، جاذبه‌های طبیعی و کویری منحصر به فردی هم وجود دارد که می‌تواند در جذب گردشگر مؤثر باشد. گرچه شهرستان طبس از جاذبه‌های متعدد گردشگری برخوردار است، اما محرومیت‌های آن در سطوح مختلف، به‌خصوص در زمینه توسعه صنعت گردشگری نگران‌کننده است. با توجه به اینکه نواحی روستایی شهرستان طبس علی‌رغم داشتن پتانسیل‌های بالا در توسعه گردشگری رشد قابل توجهی نداشته‌اند. این عدم تعادل نشان می‌دهد که مفهوم عدالت فضایی - به معنای عام توسعه متوازن با توانمندی‌ها در برنامه ریزی فضایی توسعه گردشگری شهرستان دیده نشده است و یا پیاده‌سازی آن با مشکلاتی همراه بوده است. تحلیل فضایی خوشه‌ای از جمله تکنیک‌هایی است که به کمک آن می‌توان به برقراری عدالت فضایی در توسعه گردشگری و کسب و کارهای روستایی امیدوار بود (بررسی‌های نگارندگان، ۱۴۰۰). این پژوهش به دنبال برنامه‌ریزی و خوشه‌بندی روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس بوده است.

۲- بنیان نظریه‌ای

از نظر سازمان جهانی، گردشگری از جمله فعالیت‌هایی است که افراد با ماندن یا عبور از محل زندگی به محل‌های خارج از محیط‌های روزمره خود برای گذران اوقات فراغت، تجارت یا دیگر اهداف طی یک سال انجام می‌دهند (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۶). گردشگری شبکه‌ای پیوسته و دربرگیرنده گردشگران و خدمات مربوط به آن

¹ Otar & Laura

² Girish & Promila

است؛ خدماتی که برای تسهیل سفر فراهم و از آن استفاده می‌شود. براساس مصوبات سازمان جهانگردی، گردشگر کسی است که برای داشتن اوقات خوش، حداقل برای یک‌شب، به مسافرت برود (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳ به نقل از راودراد و همکاران، ۱۳۸۹: ۴). بنابراین گردشگری مجموعه تعامل‌هایی است که در فرایند جذب و مهمان‌داری، بین توریست‌ها، سازمان‌های مسافرتی، دولت‌های مبدأ، دولت‌های میزبان و مردم محلی برقرار می‌شود (جلالیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۰ به نقل از آکروش^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). به‌طور کلی کاهش فعالیت‌های اقتصادی، کم توجهی به بازسازی بخش کشاورزی، کاهش روستاهای صنعتی و مهاجرت جوانان تحصیل کرده باعث شده بسیاری از دولت‌های غربی گردشگری را به‌عنوان استراتژی برای بازسازی اقتصادی-اجتماعی نواحی روستایی قلمداد کنند (بریدنهان و ویکنز، ۲۰۰۴: ۷۱).

در ایران نیز هرچند حرکت مردم شهرها به روستاهای دارای ظرفیت گردشگری از قدمت بالایی برخوردار است اما از بعد حقوقی موضوع مناطق نمونه گردشگری اولین بار در ماده ۸ قانون تشکیل میراث‌فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۲ و با انگیزه ایجاد یک فضای مناسب برای گردشگران به‌منظور فراهم کردن زمینه توسعه پایدار میراث‌فرهنگی و گردشگری و جلب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، در ایجاد تأسیسات زیربنایی به‌منظور معرفی بهتر بناها و محوطه‌های تاریخی و جهانگردی و ارائه خدمات مناسب به جهانگردان مطرح گردید (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۷). رویکرد بنیادی در توسعه خوشه‌های گردشگری به‌عنوان یک سیستم اقتصادی-اجتماعی بر پایه دو پایه پایداری و توانمندسازی است (ضرغام و حاجی محمدامینی، ۱۳۹۰: ۹۹) در توانمندسازی کوشش می‌شود قابلیت‌های خوشه بر پایه هنجارهای خود خوشه شکوفا گردد. بنابراین زمینه‌ها، بسترها و فرصت‌های لازم برای توانمند شدن فراهم می‌گردد. اما همه این موارد به‌گونه‌ای صورت می‌گیرد که در دراز مدت ذینفع آن خوشه بتوانند خود را رهبری و بدون نیاز به مداخله مستقیم خارجی، مدیریت نمایند. این امر مستلزم آموزش و مشارکت ذینفع آن در مراحل مختلف فرآیند توسعه خوشه و ممارست و سعی و خطای ذینفع آن خوشه است (میلر^۳، ۲۰۰۸). در این صورت می‌توان به پایدار بودن فرآیندها و ساختارهای شکل گرفته در خوشه امیدوار بود.

معرفی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای به تبیین نقش خوشه‌های گردشگری در توسعه منطقه‌ای، نمونه موردی: خوشه گردشگری قم پرداختند. یافته‌های پژوهش ارتباط بین افزایش شدت روابط در خوشه‌های گردشگری با افزایش رقابت‌پذیری منطقه‌ای تایید می‌نماید. همچنین عوامل مؤثر بر توسعه و تحریک رقابت‌پذیری منطقه‌ای را به‌ترتیب درجه تأثیر در قالب ۴ عامل: (۱) روابط اجتماعی؛ (۲) روابط مکانی جغرافیایی؛ (۳) روابط اقتصادی و (۴) روابط نهادی-سازمانی معرفی می‌کند. مرادی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به تبیین فضایی خوشه‌های گردشگری با تأکید بر کسب و کارهای کوچک روستایی در ناحیه طبرس پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که رابطه مثبت و معنادار بین ورود گردشگران گسترش و تقویت ابعاد اقتصادی، اجتماعی کسب و کارهای کوچک روستایی وجود دارد. ندایی طوسی و فرخنده کیش (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی الزامات فضایی توسعه خوشه‌های خلاق و رقابت‌پذیر گردشگری فرهنگی در شهرک رسانه‌ای کلان‌شهر تهران پرداختند. نتایج بررسی‌ها نشان داد که خوشه‌های گردشگری، به‌ویژه با هدف جذب گردشگر، جانشین مناسبی برای کارخانه‌ها و صنایع بزرگ می‌باشد و از طریق ارتقای بهره‌وری، ایجاد محیط‌های نوآور و رقابتی موجب بهبود و ارتقای برند و آوازه شهرها و مناطق را نیز فراهم ساخته‌اند. عزیززی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای به بررسی خوشه‌های گردشگری-تهدیدات و استراتژی‌های کلی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که خوشه گردشگری یکی از فرصت‌های

¹ Akroush

² Briedenhann and Wickens

³ Miller

خوب برای ایجاد کسب و کارهای جدید و اشتغال در کشورهای رو به پیشرفت و دارای توانایی بالقوه در زمینه گردشگری همچون ایران می‌باشد. سلطانی و بستان (۱۳۹۶) در مقاله‌ای به گردآوری شناختی خوشه گردشگری شهر مشهد پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که کلیه عناصر صنعت گردشگری، آژانس‌ها و دفاتر مسافرتی، اتحادیه‌ها، راهنمایان گردشگری و محصولات گردشگری می‌بایست در نقشه خوشه گردشگری لحاظ گردند. همچنین حضور بیمه‌ها، شرکت‌های خصوصی و هلدینگ‌های گردشگری و ارائه دهندگان خدمات پزشکی نیز می‌تواند نقش مؤثری در خوشه گردشگری داشته‌باشد. نتیجه دیگر این مطالعه این بود که اغلب روابط موجود میان کسب و کارهای گردشگری ضعیف و سازماندهی نشده است و به این دلیل تأثیر آن بر بخش گردشگری قابل مدیریت نیست. تالانه (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به بررسی الگوی توسعه خوشه‌ای گردشگری در شهرستان ساری پرداخت. نتایج نشان داد که در این منطقه تمرکز جغرافیایی مناسبی مشاهده شده‌است اما از روابط همکاری بین بنگاه‌ی، ضعیف برخوردار است. با توجه به ضعف روابط و مشکلاتی که در میان مراکز خدمات گردشگری دیده شد، اجرای خوشه گردشگری جهت توسعه این مراکز ضروری می‌باشد.

سلطانی و همکاران (۱۳۹۵) به تدوین نقشه خوشه گردشگری شهر مشهد پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد به باور ۹۰ درصد از پاسخ‌دهندگان، کلیه عناصر اصلی گردشگری باید برای تکمیل نقش خوشه در خوشه گردشگری شهر مشهد لحاظ گردند. همچنین اغلب آن‌ها معتقد بودند وجود نهادهای دولتی مرتبط با بخش گردشگری می‌تواند نقش بازدارنده‌ای در شکل‌گیری و موفقیت خوشه ایفا نماید. افزون بر این، به عقیده اعضای نمونه روابط موجود میان کسب و کارهای گردشگری، ضعیف و سازماندهی نشده است. ضرغام و محمدامینی (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی امکان سنجی خوشه گردشگری در شهرستان بندر انزلی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اقتصاد بخش گردشگری در شهرستان بندر انزلی «پایه» بوده و از نسبت مکانی ۱/۰۲ برخوردار است. کسب و کارها دارای چالش‌ها و فرصت‌های مشترک بوده اما روابط همکاری بین بنگاه‌ی و بین صنفی نسبتاً ضعیف است.

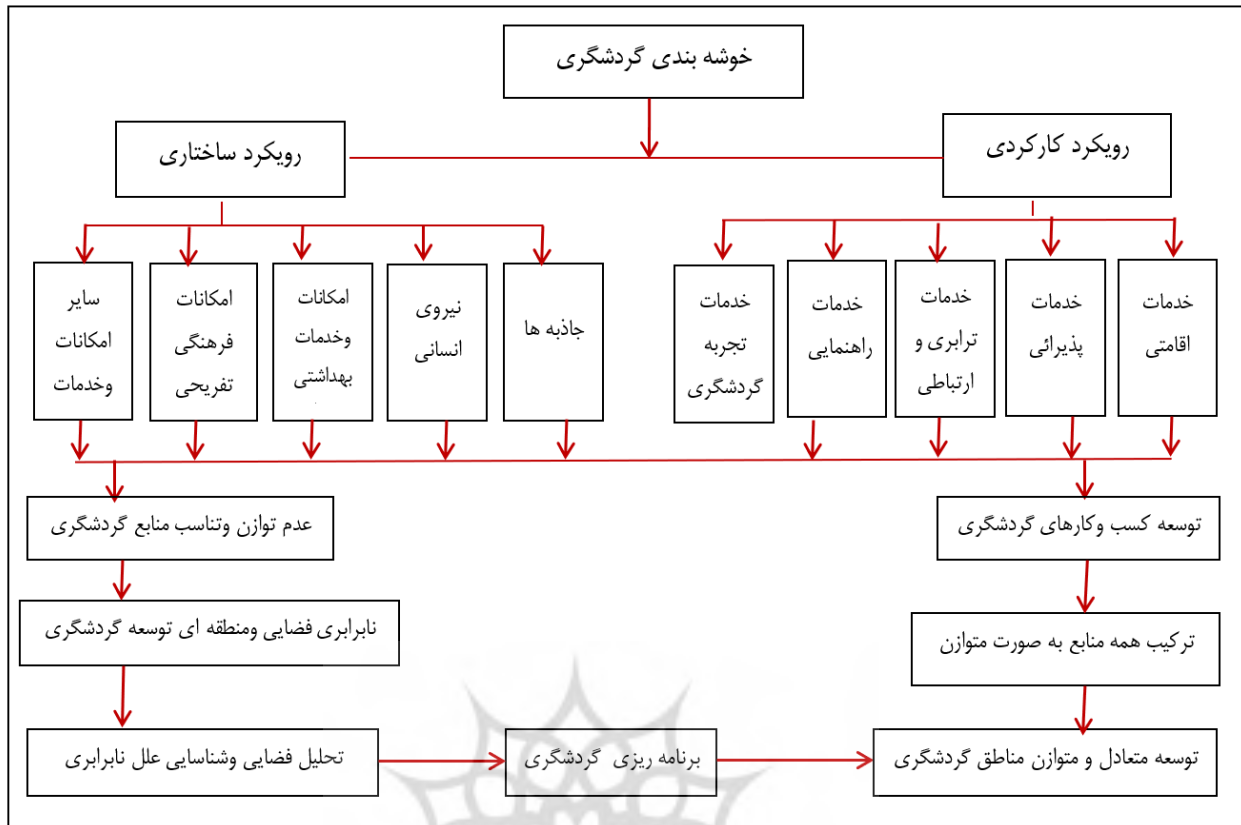
کریتهات و پرنیا^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی خوشه‌های گردشگری در زمینه کشاورزی پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش آنان نشان داد که مهم‌ترین خوشه‌های گردشگری در زمینه محصولات کشاورزی شامل درو کردن، خوردن میوه و پیاده روی در مزارع می‌باشد. مالگورزاتا^۲ (۲۰۱۵) به بررسی خوشه‌های گردشگری در شرق لهستان پرداخت. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که تعداد ۱۶ خوشه گردشگری در شرق لهستان فعال می‌باشند. محلی سازی دقیق ساختار خوشه‌ها نشان می‌دهد که همکاری بین خوشه‌های گردشگری در این محدوده بسیار قوی می‌باشد و سازمان‌های غیردولتی در این همکاری بین خوشه‌ها نقش مؤثری بر دوش دارند. نتیجه نهایی این پژوهش تأیید این واقعیت می‌باشد که خوشه‌ها باعث جذب گردشگر و رونق صنعت گردشگری در شرق لهستان شده‌اند. دانیل^۳ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای به بررسی خوشه‌های گردشگری در آنتالیا پرداخت. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که خوشه گردشگری یکی از مهم‌ترین مدل‌های توسعه اقتصادی بر پایه همکاری و همکاری محیط اقتصادی، مؤسسات پژوهشی و نوآوری، نظام آموزشی، مقامات دولتی و سازمان‌های مرتبط برای گردشگری هستند. همچنین بررسی این پژوهش نشان می‌دهد گسترش و تأمین بودجه برای تشویق شرکت‌ها برای پیوستن به گردشگری خوشه‌ها و برجسته کردن منافع، یک روش برای حمایت از پایداری گردشگری است. صحرا ونویل^۴ (۲۰۱۴) به بررسی خوشه‌های گردشگری موفق پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که موفقیت خوشه‌های گردشگری دلایل متعددی دارد که مهم‌ترین آنها نگرش‌ها، باورها و ارزش‌های شخصی ذی‌نفعان خوشه‌های گردشگری و حس همکاری آنان را می‌توان نام برد.

¹Krittapat And Parinya

² Malgorzata

³ Daniela

⁴ Sarah And Noel

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

این پژوهش از نظر هدف از نوع مطالعات کاربردی، از لحاظ ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد غالب آن پیمایشی است. در گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی و ابزار فیش‌برداری، پرسشنامه، مشاهده و مصاحبه استفاده شده‌است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۳۰ نفر (اشباع نظری حجم نمونه) از متخصصان (کارکنان میراث فرهنگی، بخش‌داری و فرمانداری) می‌باشند که از طریق روش گلوله برفی افراد صاحب‌نظر در ۳۶ روستای دارای پتانسیل گردشگری واقع در شهرستان طبس انتخاب شدند، سپس جهت خوشه‌بندی روستاهای مذکور دیدگاه‌های ۳۰ نفر مورد بررسی قرار گرفته است. در پایان پس از تکمیل پرسش‌نامه و گردآوری داده‌ها، برای رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه از مدل تحلیلی آراس^۱ و برای نمایش نتایج و خوشه‌بندی روستاها از نرم‌افزار II S استفاده شده‌است. لازم به ذکر است که شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش شامل تعداد جمعیت، فاصله از شهر، نوع راه ارتباطی، تعداد امکانات زیرساختی (برق، تلفن، آنتن دهی موبایل و...)، تعداد امکانات رفاهی (رستوران، امکانات حمل نقل و غیره)، تعداد گردشگر (در سال) و همچنین تعداد جاذبه گردشگری می‌باشند.

^۱ ARAS

جدول ۱- جامعه آماری پژوهش

نوع سازمان	میراث فرهنگی	فرمانداری	بخشداری	شورا و دهیار
تعداد افراد نمونه	۳	۴	۶	۱۷

مأخذ، یافته‌های پژوهش: ۱۴۰۰

جدول ۲- مولفه‌ها و متغیرهای پژوهش

مؤلفه	متغیر	منابع
محیطی- فضایی	فاصله از شهر، تعداد جاذبه‌های گردشگری	Rebecca, Rose & Bor, 2015
اقتصادی	تعداد گردشگر	Fair Trade Tourism Annual Report, 2012
اجتماعی	تعداد جمعیت روستا	Dodds, 2018; Roberts, 2008
زیرساختی	نوع راه ارتباطی، تعداد امکانات زیرساختی (برق، تلفن، آنتن دهی موبایل و...)	Suriya & Gruen, 2012
رفاهی	تعداد امکانات رفاهی (رستوران، امکانات حمل نقل و...)	سرایبی و قاسمی ۱۳۹۳

مأخذ، یافته‌های پژوهش: ۱۴۰۰

در این پژوهش برای تعیین بهترین روستا از لحاظ پتانسیل گردشگری از تکنیک ARAS استفاده شده است. تکنیک ARAS به وسیله زاوادساکاس^۲ و همکارانش در سال ۲۰۱۰ پیشنهاد شد. این روش یکی از بهترین روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره برای انتخاب بهترین گزینه است. بهترین گزینه آن است که بیشترین فاصله را از عوامل منفی و کمترین فاصله را از عوامل مثبت داشته باشد. در گام نخست، ماتریس امتیازدهی شاخص‌ها براساس معیارها (ماتریس تصمیم‌گیری) تشکیل شده است. ماتریس تصمیم‌گیری را با x و هر داریه آن را با x_{ij} نشان می‌دهند. در گام دوم، بی‌مقیاس سازی ماتریس تصمیم‌گیری با روش خطی صورت گرفته است. هر داریه ماتریس بی‌مقیاس شده را با N و هر داریه آن را با n_{ij} نشان می‌دهند. در تکنیک ARAS نرمال سازی مطابق (رابطه ۱) به روش خطی صورت می‌گیرد. اگر شاخص‌ها از نوع منفی باشند مطابق (رابطه ۲) ابتدا باید معکوس شوند و سپس به روش خطی نرمال شوند.

$$(1) \text{ رابطه } n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum x_{ij}}$$

$$(2) \text{ رابطه } x_{ij} = \frac{1}{x_{ij}^-}; n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum x_{ij}}$$

در گام سوم باید ماتریس بی‌مقیاس (N) به ماتریس بی‌مقیاس موزون (V) تبدیل شود. برای به دست آوردن ماتریس بی‌مقیاس موزون باید اوزان شاخص‌ها را داشته باشیم. مجموع اوزان شاخص‌ها باید برابر یک باشد:

$$(3) \text{ رابطه } \sum_{j=1}^n w = 1$$

¹ -Additive Ratio Assessment

² -Zavadskas

اوزان محاسبه شده در ماتریس بی‌مقیاس شده ضرب می‌شود. ماتریس حاصل را ماتریس بی‌مقیاس شده موزون گویند و با V نشان داده می‌شود.

$$V = N \times W_j$$

$$(۴ \text{ رابطه}) V = N_{ij} \times W_j$$

در گام چهارم میزان مطلوبیت هر گزینه به وسیله مطلوبیت با (رابطه ۵) زیر محاسبه می‌شود:

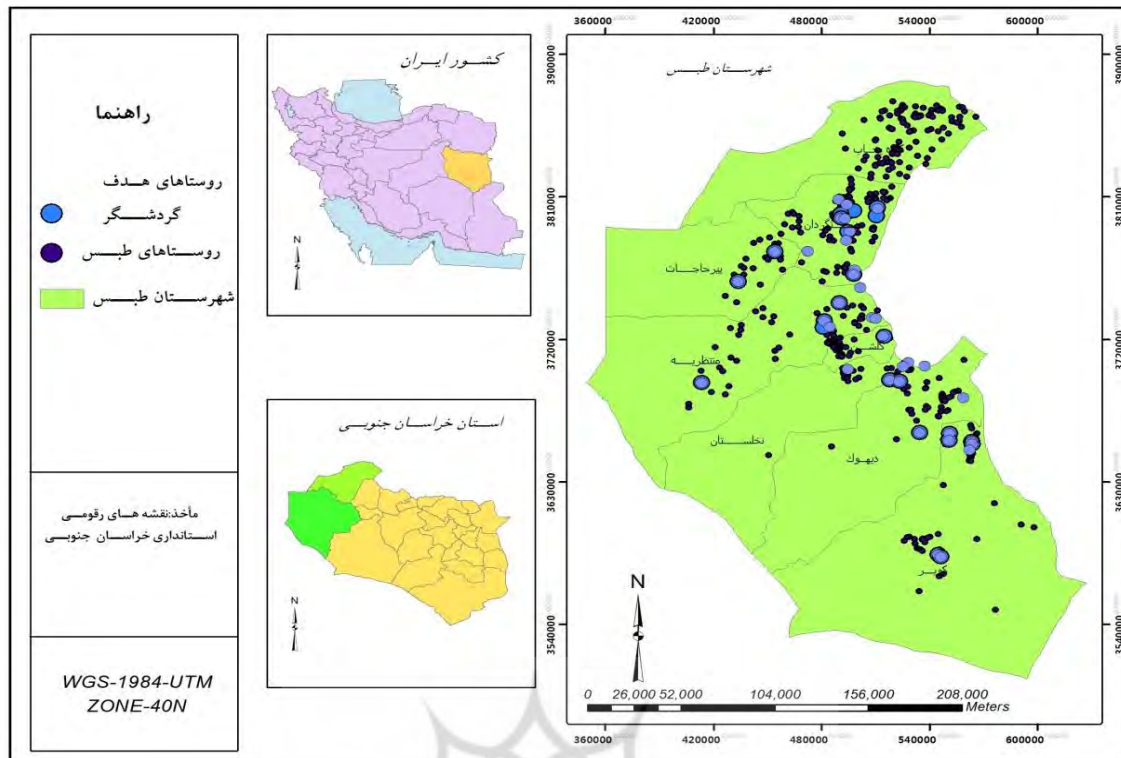
$$(۵ \text{ رابطه}) S_i = \sum_{j=1}^n V_{ij}$$

مجموع مقادیر V_{ij} هر شاخص برابر یک می‌شود. بهترین گزینه آن است که S_i بزرگ‌تری دارد. هم چنین در پایان باید درجه مطلوبیت محاسبه شود. درجه مطلوبیت گزینه A_i براساس مقایسه S_i با یک مقدار بهینه محاسبه می‌شود. مقدار بهینه (So) براساس دیدگاه خبرگان، نرم صنعت یا بهترین مقادیر ماتریس موزون شده قابل حصول است درجه مطلوبیت گزینه A_i با K_i نشان داده شده و با (رابطه ۶) قابل محاسبه است:

مقدار K_i بین (۰ و ۱) است و هر چه درجه مطلوبیت به یک نزدیک‌تر باشد گزینه بهتر خواهد بود (میردار منصور پناهی و عسکری، ۱۳۹۵: ۱۰۰-۱۰۲).

$$(۶ \text{ رابطه}) K_i = \frac{S_i}{S_o}$$

شهرستان طبس وسیع‌ترین شهرستان ایران می‌باشد که در غرب استان خراسان جنوبی، شمال شرق استان یزد؛ جنوب خراسان رضوی؛ غرب اصفهان و شمال کرمان و در مدارهای ۳۱ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۲۳ دقیقه عرض شمالی و نصف‌النهار ۵۵ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۵۸ درجه و ۲۶ دقیقه طول شرقی، با مساحت ۵۵۴۶۰ کیلومتر مربع در منطقه‌ای با آب و هوای بیابانی در خراسان جنوبی واقع شده است. ارتفاع شهر طبس از سطح دریا حدود ۶۹۰ متر است و در شرق آن رشته کوه بلندی به نام رشته کوه شتری قرار گرفته که ضلع شرقی چاله بزرگ طبس را تشکیل می‌دهد. وسعت این شهرستان ۵۵۴۶۱ کیلومتر مربع و تراکم جمعیت در این منطقه بسیار کم (تقریباً برابر ۱/۲ نفر در هر کیلومتر مربع) می‌باشد که کمترین تراکم جمعیت در منطقه است و فاصله بین دورترین روستاهای منتهی الیه شمالی و جنوبی شهرستان بیش از ۴۰۰ کیلومتر می‌باشد. شهرستان طبس یکی از قدیمی‌ترین و خاص‌ترین شهرستانهای ایران است که به دلیل جاذبه‌های تاریخی و طبیعی بی‌نظیری که دارد از مقصدهای جذاب برای گردشگری به‌شمار می‌رود. در این شهرستان به‌غیر از بناهای تاریخی، جاذبه‌های طبیعی و کویری منحصر به فردی هم وجود دارد که می‌تواند در جذب گردشگر مؤثر باشد (فرمانداری شهرستان طبس، ۱۴۰۰).

شکل شماره ۲- نقشه محدوده مورد مطالعه

مأخذ: ترسیم نگارندگان، ۱۴۰۰

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

در پژوهش حاضر رتبه بندی روستاها به روش آراس براساس پتانسیل گردشگری در شهرستان طیس صورت گرفت. جدول ۳، امتیازات پتانسیل گردشگری برای روستاهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. نتایج بررسی‌ها بیانگر این است که در روستاهای مورد مطالعه، شاخص‌های تعداد گردشگر، فاصله از شهر و تعداد امکانات رفاهی دارای امتیاز بیشتری و شاخص‌های نوع راه ارتباطی، تعداد امکانات زیرساختی و فاصله از شهر از امتیاز کمتری برخوردار می‌باشند.

جدول ۳- ماتریس اولیه شاخص‌های پتانسیل گردشگری

ردیف	نام روستا	تعداد جمعیت	فاصله از شهر	نوع راه ارتباطی	تعداد امکانات زیرساختی	تعداد امکانات رفاهی	تعداد گردشگر (در سال)	تعداد جاذبه گردشگری
۱	ده محمد	۰/۰۴۳	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۴۴	۰/۰۴۵
۲	ملوند	۰/۰۴۳	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۴۴	۰/۰۴۵
۳	گل شانه	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴	۰/۰۲۹	۰/۰۴۵
۴	منصور به	۰/۰۱۱	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۵۳	۰/۰۴۴	۰/۰۴۵
۵	هودر	۰/۰۵۴	۰/۰۶۹	۰/۰۴۹	۰/۰۵۹	۰/۰۴۹	۰/۰۷۴	۰/۰۴۵
۶	رضویه	۰/۰۲۲	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۵۹	۰/۰۴۵
۷	یوسف‌آباد بم	۰/۰۳۲	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۵۹	۰/۰۴۵
۸	پیرحاجات	۰/۰۴۳	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۴۴	۰/۰۲۳

۰/۰۴۵	۰/۰۱۵	۰/۰۴۷	۰/۰۴۷	۰/۰۴۷	۰/۰۴۷	۰/۰۵۴	حلوان	۹
۰/۰۴۵	۰/۰۵۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۴۳	خروعلیا	۱۰
۰/۰۴۵	۰/۰۱۵	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۲۲	رباط خان	۱۱
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۲	کردآباد	۱۲
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۵۰	۰/۰۵۸	۰/۰۵۰	۰/۰۵۷	۰/۰۳۲	ازمیغان	۱۳
۰/۰۴۵	۰/۰۵۹	۰/۰۴۸	۰/۰۵۸	۰/۰۴۸	۰/۰۵۸	۰/۰۶۵	جوخواه	۱۴
۰/۰۴۵	۰/۰۷۴	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۴۲	۰/۰۶۵	کریت	۱۵
۰/۰۲۳	۰/۰۲۹	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۲	سرنند	۱۶
۰/۰۴۵	۰/۰۲۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۵۴	پیکوه	۱۷
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۸	۰/۰۵۴	اصفهک	۱۸
۰/۰۲۳	۰/۰۲۹	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۳	چپروک	۱۹
۰/۰۲۳	۰/۰۲۹	۰/۰۲۷	۰/۰۲۷	۰/۰۲۷	۰/۰۲۷	۰/۰۳۲	ماوذر	۲۰
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۴۵	۰/۰۲۲	زرد گاه	۲۱
۰/۰۴۵	۰/۰۲۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۵۴	نای‌بند	۲۲
۰/۰۴۵	۰/۰۲۹	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۴۳	۰/۰۵۴	دهنو	۲۳
۰/۰۴۵	۰/۰۲۹	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۳۵	۰/۰۵۴	عرباباد	۲۴
۰/۰۴۵	۰/۰۲۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۶۵	اسفندیار	۲۵
۰/۰۲۳	۰/۰۲۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۵۴	مرغوب	۲۶
۰/۰۲۳	۰/۰۵۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۱۱	نصرت‌آباد	۲۷
۰/۰۴۵	۰/۰۵۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۱۱	خروان سفلی	۲۸
۰/۰۴۵	۰/۰۵۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۱۱	خروسفلی	۲۹
۰/۰۴۵	۰/۰۷۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۱۱	عباس‌آباد شجاع	۳۰
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۳۲	امیرآباد	۳۱
۰/۰۴۵	۰/۰۷۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۱۱	چاه ترخ سفلی	۳۲
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۳۲	امامزاده علی	۳۳
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۵۴	زنوغان	۳۴
۰/۰۴۵	۰/۰۷۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۳	دستگردان	۳۵
۰/۰۴۵	۰/۰۴۴	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۰۱۱	حسن‌آباد	۳۶
۱/۵۱	۱/۶۰۳	۱/۵۲۴	۱/۵۵۲	۱/۵۲۴	۱/۵۶۱	۱/۴۷۷	جمع	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

در جدول ۴، به موشکافی و جمع‌بندی امتیازات نهایی مدل آراس در مورد شاخص‌های گردشگری بر پایه نظر متخصصان و رتبه‌بندی روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده‌است. بر پایه بررسی‌های صورت گرفته پتانسیل گردشگری در روستاهایی که ضریب Ki آنها بالاتر است، قوی‌تر می‌باشد.

جدول ۴- نتیجه نهایی مدل آراس در مورد پتانسیل گردشگری و رتبه بندی روستاها

رتبه	Ki	Si	تعداد جاذبه گردشگری	تعداد گردشگر (در سال)	تعداد امکانات رفاهی	تعداد امکانات زیرساختی	نوع راه ارتباطی	فاصله از شهر	تعداد جمعیت	روستا
۱۴	۰/۸۳۷۰	۰/۱۰۵۳	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۳	۰/۰۱۵۳	۰/۰۱۵۳	۰/۰۱۵۳	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۶۰	ده محمد
۲۹	۰/۷۵۷۳	۰/۰۹۵۳	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۲۸	۰/۰۱۲۸	۰/۰۱۲۸	۰/۰۱۲۸	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۶۰	ملوند
۲۰	۰/۸۰۸۷	۰/۱۰۱۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۴	۰/۰۱۵۴	۰/۰۱۵۴	۰/۰۱۵۴	۰/۰۰۷۹	۰/۰۱۶۰	گل شانه
۱۳	۰/۸۴۷۰	۰/۱۰۶۶	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۸۶	۰/۰۱۸۶	۰/۰۱۸۶	۰/۰۱۸۶	۰/۰۱۱۹	۰/۰۰۴۰	منصور به
۱	۱/۰۰۰	۰/۱۲۵۹	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۷۴	۰/۰۱۷۴	۰/۰۱۷۴	۰/۰۱۷۴	۰/۰۱۹۸	۰/۰۲۰۰	هودر
۲۳	۰/۷۹۲۲	۰/۰۹۹۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۴۹	۰/۰۱۴۹	۰/۰۱۴۹	۰/۰۱۴۹	۰/۰۱۵۸	۰/۰۰۸۰	رضویه
۲۱	۰/۸۰۴۸	۰/۱۰۱۳	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۴۳	۰/۰۱۴۳	۰/۰۱۴۳	۰/۰۱۴۳	۰/۰۱۵۸	۰/۰۱۲۰	یوسف آباد بم
۳۳	۰/۷۰۱۹	۰/۰۸۸۳	۰/۰۰۸۲	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۶۰	پیر حاجات
۱۰	۰/۸۵۳۶	۰/۱۰۷۴	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۶۸	۰/۰۱۶۸	۰/۰۱۶۸	۰/۰۱۶۸	۰/۰۰۴۰	۰/۰۲۰۰	حلوان
۲۷	۰/۷۸۰۸	۰/۰۹۸۳	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۲۵	۰/۰۱۲۵	۰/۰۱۲۵	۰/۰۱۲۵	۰/۰۱۵۸	۰/۰۱۶۰	خروعلیا
۹	۰/۸۷۱۶	۰/۱۰۹۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۲۰۴	۰/۰۲۰۴	۰/۰۲۰۴	۰/۰۲۰۴	۰/۰۰۴۰	۰/۰۰۸۰	رباط خان
۳۱	۰/۷۴۳۱	۰/۰۹۳۵	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۳۳	۰/۰۱۳۳	۰/۰۱۳۳	۰/۰۱۳۳	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۲۰	کردآباد
۳	۰/۹۵۱۸	۰/۱۱۹۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۹۹	۰/۰۱۹۹	۰/۰۱۹۹	۰/۰۱۹۹	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۲۰	ازمیغان
۲	۰/۹۸۷۵	۰/۱۲۴۳	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۷۰	۰/۰۱۷۰	۰/۰۱۷۰	۰/۰۱۷۰	۰/۰۱۵۸	۰/۰۲۳۹	جوخواه
۴	۰/۹۱۲۲	۰/۱۱۴۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۳۷	۰/۰۱۳۷	۰/۰۱۳۷	۰/۰۱۳۷	۰/۰۱۹۸	۰/۰۲۳۹	کریت
۳۵	۰/۶۳۴۰	۰/۰۷۹۸	۰/۰۰۸۲	۰/۰۱۲۹	۰/۰۱۲۹	۰/۰۱۲۹	۰/۰۱۲۹	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۲۰	سرنند
۲۸	۰/۷۶۷۲	۰/۰۹۶۶	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۱۹	۰/۰۲۰۰	پیکوه
۲۲	۰/۷۹۵۴	۰/۱۰۰۱	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۳۰	۰/۰۱۳۰	۰/۰۱۳۰	۰/۰۱۳۰	۰/۰۱۱۹	۰/۰۲۰۰	اصفهک
۳۴	۰/۶۸۰۰	۰/۰۸۵۶	۰/۰۰۸۲	۰/۰۱۳۴	۰/۰۱۳۴	۰/۰۱۳۴	۰/۰۱۳۴	۰/۰۰۷۹	۰/۰۱۶۰	چبروک
۳۶	۰/۵۸۷۸	۰/۰۷۴۰	۰/۰۰۸۲	۰/۰۱۱۵	۰/۰۱۱۵	۰/۰۱۱۵	۰/۰۱۱۵	۰/۰۰۷۹	۰/۰۱۲۰	ماودر
۱۵	۰/۸۳۴۱	۰/۱۰۵۰	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۱۹	۰/۰۰۸۰	زرد گاه
۶	۰/۸۹۷۸	۰/۱۱۳۰	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۷۲	۰/۰۱۷۲	۰/۰۰۷۹	۰/۰۲۰۰	نای بند
۱۲	۰/۸۴۸۴	۰/۱۰۶۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۷۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۰۷۹	۰/۰۲۰۰	دهنو
۱۱	۰/۸۴۸۴	۰/۱۰۶۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۰۷۹	۰/۰۲۰۰	عرباباد
۷	۰/۸۸۰۱	۰/۱۱۰۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۰۷۹	۰/۰۲۳۹	اسفندیار
۲۶	۰/۷۸۳۴	۰/۰۹۸۶	۰/۰۰۸۲	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۰۷۹	۰/۰۲۰۰	مرغوب
۳۲	۰/۷۱۹۴	۰/۰۹۰۵	۰/۰۰۸۲	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۸	۰/۰۰۴۰	نصرت آباد
۲۴	۰/۷۸۴۴	۰/۰۹۸۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۸	۰/۰۰۴۰	خروان سفلی
۲۵	۰/۷۸۴۱	۰/۰۹۸۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۸	۰/۰۰۴۰	خروسفلی
۱۹	۰/۸۱۵۶	۰/۱۰۲۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۹۸	۰/۰۰۴۰	عباس آباد شجاع
۱۶	۰/۸۱۶۴	۰/۱۰۲۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۲۰	امیرآباد
۱۸	۰/۸۱۵۸	۰/۱۰۲۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۹۸	۰/۰۰۴۰	چاه ترخ سفلی
۱۷	۰/۸۱۶۲	۰/۱۰۲۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۲۰	امامزاده علی
۸	۰/۸۷۹۸	۰/۱۱۰۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۱۹	۰/۰۲۰۰	زنوگان
۵	۰/۹۱۰۹	۰/۱۱۴۷	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۹۸	۰/۰۱۶۰	دستگردان
۳۰	۰/۷۵۳۰	۰/۰۹۴۸	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۱۹	۰/۰۰۴۰	حسن آباد

ماخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

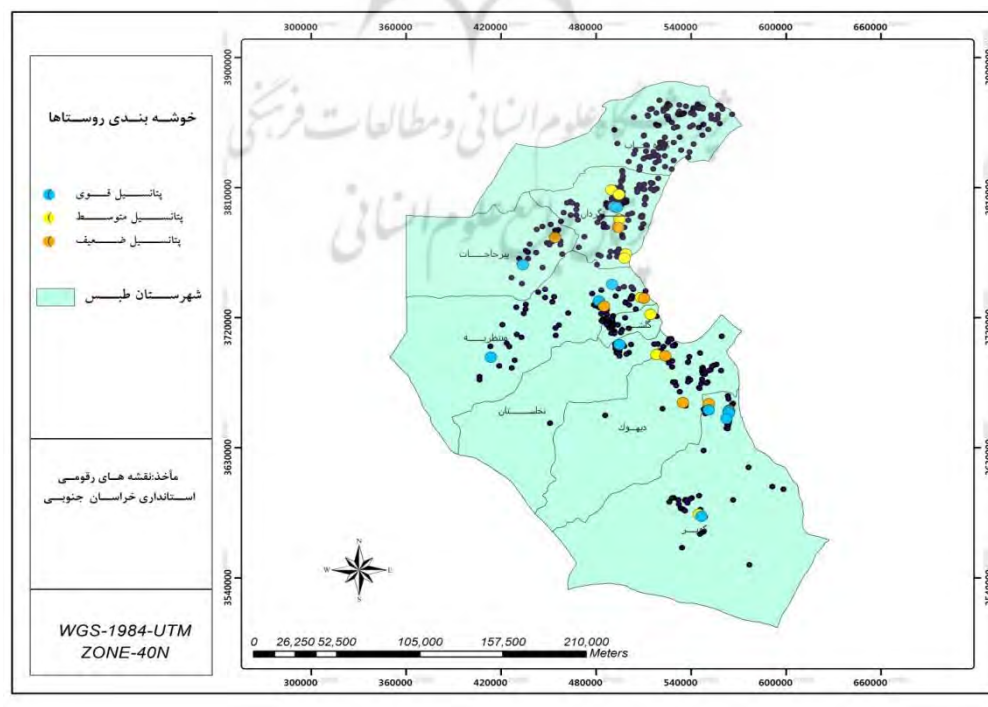
با توجه به بررسی‌های صورت گرفته از مدل آراس در مورد رتبه بندی روستاهای گردشگری-شهرستان طبس که نتایج آن در جداول ۴ و ۵ نشان داده شده است، روستاهای هودر، جوخواه، ازمیغان، کریت، دست گران، نای بند، اسفندیار، زنوغان، رباط خان، حلوان، دهنو و عرب‌آباد دارای پتانسیل گردشگری قوی تری نسبت به بقیه روستاهای شهرستان می‌باشند و روستاهای منصور به، ده محمد، زرد گاه، امیرآباد، امامزاده علی، عباس‌آباد شجاع، چاه ترخ سفلی، گل‌شانه، یوسف‌آباد، اصفهک، رضویه، خروان سفلی و خروسفلی در گروه پتانسیل متوسط برای گردشگری قرار دارند. در گروه پتانسیل ضعیف روستاهای مرغوب، خروعلیا، پیکوه، ملوند، حسن‌آباد، کردآباد، نصرت‌آباد، پیرحاجات، چپروک، سرند و ماودر قرار می‌گیرند.

جدول ۵- خوشه بندی روستاها بر پایه پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس

روستاها	پتانسیل گردشگری
هودر، جوخواه، ازمیغان، کریت، دست گران، نایبند، اسفندیار، زنوغان، رباط خان، حلوان، دهنو، عرب‌آباد	پتانسیل قوی
منصور به، ده محمد، زرد گاه، امیرآباد، امامزاده علی، عباس‌آباد شجاع، چاه ترخ سفلی، گل‌شانه، یوسف‌آباد، اصفهک، رضویه، خروان سفلی، خروسفلی	پتانسیل متوسط
مرغوب، خروعلیا، پیکوه، ملوند، حسن‌آباد، کردآباد، نصرت‌آباد، پیرحاجات، چپروک، سرند، ماودر	پتانسیل ضعیف

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

شکل ۳، خوشه‌بندی روستاهای دارای پتانسیل گوناگون گردشگری در سه گروه روستاهای دارای پتانسیل قوی، متوسط و ضعیف در شهرستان طبس نشان می‌دهد. بیشتر روستاهای دارای پتانسیل قوی گردشگری در محدوده مرکزی و شرقی شهرستان قرار دارند و با دور شدن از مرکز شهرستان به سمت شمال و غرب از تعداد روستاهای دارای پتانسیل گردشگری کاسته می‌شود. هم چنین بیشتر روستاهای دارای پتانسیل متوسط و قوی گردشگری نیز در محدوده مرکزی و شرقی واقع شده‌اند.

شکل ۳- خوشه‌بندی روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس

۵- بحث و فرجام

ماشینی شدن زندگی شهری و مسائل و مشکلات برآمده از آن باعث گرایش مردم به استفاده از فضاهای طبیعی و بومی شده است که با فرهنگ و جغرافیای آنها انطباق دارد. بسیاری از روستاها به ویژه روستاهای برخوردار از چشم اندازه‌ای متنوع گردشگری، در اواخر هفته و تعطیلات، شاهد حضور گردشگرانی هستند که مایل‌اند فارغ از هیاهوی زندگی پرتلاطم شهری، لحظاتی را در فضای آرام روستاها به سر برند که با حقیقت سرشت آدمی نزدیکی بیشتری دارد. حضور گردشگران در این دسته از روستاها، فرصت مغتنمی است تا علاوه بر فراهم آمدن امکانات مورد نیاز آنها، سطح خدمات روستایی افزایش یابد و بستر توسعه روستایی از طریق اقتصاد گردشگری شکل گیرد؛ البته باید فضای روستا را به گونه‌ای مدیریت کرد تا کمترین آسیب متوجه محیط زیست آنجا شود و رشد و تعالی پایدار آنها را دربرداشته باشد.

چگونگی توسعه گردشگری شهرستان طبس نشان‌دهنده‌ی تراکم و تمرکز بیش از اندازه فعالیت‌ها و تأسیسات گردشگری در برخی نواحی از جمله روستاهای ازمیغان، نایبند، اصفهک، کریت و حلوان می‌باشد، به طوری که از سال ۹۵ تاکنون ۱۶ مرکز بوم گردی در روستاهای فوق‌الذکر احداث شده است، اما نواحی روستایی دیگر علی‌رغم داشتن پتانسیل‌های بالا در توسعه گردشگری به دلایلی از جمله دوری از مرکز شهرستان، ناشناخته بودن برای گردشگران و... رشد قابل توجهی نداشته‌اند. دسترسی بهینه به خدمات گردشگری، مستلزم استقرار این دسته از خدمات در مکان‌های مناسب است تا گردشگران بتوانند با صرف کمترین هزینه و وقت و بدون مواجهه با موانع و محدودیت‌ها، از جاذبه‌ها دیدن کنند. بنابراین لازم است با عنایت به مفهوم و ماهیت برنامه‌ریزی گردشگری، به توسعه این صنعت مبادرت شود، تا نه تنها بستری برای ارضای نیازهای متنوع طیف بزرگی از گردشگران فراهم شود، بلکه به دلیل تعادل در انتشار فضایی خدمات و تسهیلات گردشگری متناسب با پتانسیل‌های هر مقصد، جمعیتی انبوه از جامعه میزبان و پهنه‌ای گسترده از گستره جغرافیایی مقصد، از تحولات مثبت اجتماعی-اقتصادی آن متأثر گردند. نتایج بررسی‌ها بر پایه مدل آراس در محدوده شهرستان طبس نشان می‌دهد که روستاهای هودر، جوخواه، ازمیغان، کریت، دست‌گران، نایبند، اسفندیار، زنونغان، رباطخان، حلوان، دهنو و عرب‌آباد دارای پتانسیل قوی برای جذب گردشگر می‌باشند. روستاهای مرغوب، خروعلیا، پیکوه، ملوند، حسن‌آباد، کردآباد، نصرت‌آباد، پیرحاجات، چپروک، سرند، ماودر دارای پتانسیل کمتری می‌باشند. همچنین نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در شهرستان طبس دارای توزیع فضایی یکسانی نمی‌باشند. به طوری که بیشتر روستاهای دارای پتانسیل گردشگری در محدوده‌های مرکزی و شرقی شهرستان قرار دارند و روستاهای محدوده‌های جنوبی، شمالی و غربی شهرستان دارای پتانسیل گردشگری ضعیف و بعضاً فاقد پتانسیل گردشگری می‌باشند که این امر لزوم توجه به محدوده‌های فاقد پتانسیل گردشگری را بیش از پیش آشکار می‌کند و می‌توان با ایجاد زیرساخت‌های لازم برای محدوده‌های کویری و عشایری هم گردشگران زیادی دعوت کرد. در پایان نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های عزیزی و همکاران (۱۳۹۶)، سلطانی و بستان (۱۳۹۶) و سلطانی و همکاران (۱۳۹۵) که معتقدند خوشه‌های گردشگری یکی از فرصت‌های خوب برای ایجاد کسب و کارهای جدید و اشتغال در کشورهای رو به پیشرفت و دارای توانایی بالقوه در زمینه گردشگری همچون ایران است، هم راستاست. در پایان نیز با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- احداث زیرساخت‌های لازم از جمله شبکه‌های ارتباطی مناسب، مسافرخانه، رستوران و... در روستاهای هدف گردشگری.
- برنامه ریزی در راستای فرهنگ سازی به منظور افزایش آگاهی‌های عمومی مردم روستایی درباره اهمیت گردشگری در منطقه.

- برنامه ریزی در راستای افزایش سطح آگاهی‌های گردشگران درباره اهمیت محیط زیست و فرهنگ بومی محدوده گردشگرپذیر.
- تجدیدنظر در نحوه سرمایه‌گذاری‌ها و بسترسازی برای جلب همکاری بیشتر بخش خصوصی در روستاهای دارای پتانسیل گردشگری.
- برنامه ریزی جهت آموزش و ارتقای سطح آگاهی مسئولین و مدیران شهری و روستایی مرتبط با گردشگری.

۶- منابع

- آبیلی، مریم، خانی، ناصر، گندمکار، امیر، بهرامی، مژگان (۱۴۰۰) بررسی و مقایسه استراتژی‌های توسعه گردشگری مابین ایران و چین از دیدگاه گردشگران، جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای) ۱۱(۲)، ۱۷-۱.
- Doi: https://research.iaun.ac.ir/pd/gandomkar/pdfs/PaperM_4249
- ابراهیمی دهکردی، امین (۱۳۹۸) ارزیابی اقتصاد گردشگری در روستاهای مازندران (مطالعه موردی: دهستان ناتل کنار علیا از بخش مرکزی شهرستان نور)، فضای گردشگری، ۸ (۳۰)، ۳۲-۱۹. www.sid.ir/paper/19-32 Doi: ۱۴۳۴۲
- بیات، روح‌الله، فضلی، صفر، مرندی، مهسا (۱۳۹۲)، بررسی عوامل مؤثر بر تصویر برند مقصد گردشگری و تأثیر آن بر رفتار گردشگران داخلی (مطالعه موردی: شهر قزوین)، مطالعات گردشگری، ۲(۳)، ۱۳۸-۱۲۲. <http://journalitor.ir/Article/35105> Doi
- پوریان، ابوالفضل، زیویار، پروانه، استعلاجی، علیرضا، بارانی پسیمان، وحید (۱۳۹۹) بررسی زمینه‌های توسعه کارآفرینانه گردشگری روستایی (نمونه موردی: نقاط روستایی شهرستان کرج) جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای) ۱۱(۱)، ۱۵۷-۱۴۱. http://www.jgeoqeshm.ir/article_126317.html Doi
- تالانه، منصوره (۱۳۹۵) الگوی توسعه خوشه‌ای گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان ساری)، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت جهانگردی، استاد راهنما، زهره جوانبخت، مؤسسه آموزش عالی حکیم جرجانی گرگان.
- جلالیان، مسعود، ملکزاده، محمد شریف، میرابی، وحیدرضا (۱۳۹۹) تدوین مدل توسعه گردشگری با رویکرد توسعه پایدار (مورد مطالعه: جزیره کیش)، جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای) ۱۱(۱)، ۲۰۱-۱۸۷. http://www.jgeoqeshm.ir/article_126317.html Doi: ۱۴۳۲۰
- راودراد، اعظم، علی حاجی محمدی (۱۳۸۹) تفاوت شناخت حاصل از گردشگری واقعی و گردشگری مجازی برپایه نظریه روایت، تحقیقات فرهنگی، ۳(۲)، ۶۱-۸۱. <http://www.sid.ir/paper/136917/fa> Doi
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، پور طاهری، مهدی، مهدویان، فاطمه (۱۳۹۰) اولویت بندی ظرفیت‌های گردشگری مناطق روستایی شهرستان نیر، جغرافیا و توسعه، ۲۴، ۳۸-۲۳. <http://ensani.ir/fa/article/303995> Doi
- ریاحی، ابوالفضل (۱۳۹۳) رهیافت توسعه صنایع کوچک و متوسط در ایران در قالب خوشه‌های صنعتی، پژوهشگر، ۱۱(۳۳)، ۱۴-۱. <https://www.sid.ir/paper/488651/fa> Doi
- سجادیان، ناهید، سجادیان، مهیار (۱۳۸۹) بهره‌گیری از GIS در ادامه حیات روستا و تحقق توسعه پایدار روستایی نمونه گردشگری روستایی، مسکن و محیط روستا، ۲۹(۱۲۹)، ۸۵-۶۶. <https://www.sid.ir/paper/66-85> Doi: ۱۴۰۳۳
- سلطانی، سحر، بستان، زهرا (۱۳۹۶) تدوین مطالعات شناختی خوشه گردشگری شهر مشهد، دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و توسعه، شرکت فناوران یکتا هوشمند اهورا - دانشگاه جرجیا و با مشارکت دانشگاه‌های ایران، تفلیس. <https://civilica.com/doc/749856> Doi
- سلطانی، سحر، زارعی، افسانه، پارسا پور، سارا (۱۳۹۵) تدوین نقشه خوشه گردشگری شهر مشهد با توجه به نقشه خوشه گردشگری شکل گرفته در سایر نقاط دنیا، همایش بین‌المللی اقتصاد شهری، انجمن علمی اقتصاد شهری ایران، تهران. <https://civilica.com/search/paper/t> Doi
- سرای، محمدحسین، قاسمی، نرگس، (۱۳۹۳)، بررسی وضعیت گردشگری و بوم گردشگری شهر ورزنه، اولین همایش بین‌المللی علمی راهبردی توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران، چالش‌ها و چشم‌اندازها، پژوهشگاه گردشگری جهاد دانشگاهی، چاپ اول، مشهد، ۴۰-۲۴. <https://civilica.com/doc/337996> Doi

شماعی، علی و جعفر موسی وند (۱۳۹۰) سطح بندی شهرستان‌های استان اصفهان از لحاظ زیرساخت‌های گردشگری با استفاده از مدل AHP و TOPSIS، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۳(۱۰)، ۴۰-۲۳. <https://www.sid.ir/paper/365160/Doi/fa>

صادقی، حجت‌الله (۱۴۰۰) ظرفیت سنجی شاخص‌های گردشگری خلاق در مناطق روستایی (مورد مطالعه: شهرستان دزپارت)، روستا و توسعه پایدار فضا، ۲(۲)، ۵۵-۶۸. https://vssd.birjand.ac.ir/article_Doiv183.html

صفری، مسعود (۱۴۰۱) تحلیل بستر گردشگری هوشمند در روستاهای هدف گردشگری و موانع پیش رو (مطالعه موردی: شهرستان پاوه)، روستا و توسعه پایدار فضا، ۳(۴)، ۴۴-۶۴. https://vssd.birjand.ac.ir/article_Doiv2362.html

ضرغام، حمید، محمدامینی، صمد (۱۳۹۰) امکان سنجی خوشه گردشگری در شهرستان بندر انزلی، مطالعات مدیریت گردشگری (مطالعات جهانگردی)، ۱۴، ۱۲۳-۹۳. <https://www.sid.ir/paper/363043/Doi>

ضیایی محمود، بیدختی، امین، قربانی، فاطمه (۱۳۹۲) ارزیابی ظرفیت جامعه محلی برای توسعه پایدار گردشگری، مطالعات مدیریت گردشگری، ۸(۲۴)، ۵۹-۸۸. https://tms.atu.ac.ir/article_Doiv4.html

عزیزی، امیر، یگانگی، کامران، درویش‌انپور، محمد مهدی (۱۳۹۶) خوشه‌های گردشگری-تهدیدات و استراتژی‌های کلی، سومین کنفرانس بین المللی مدیریت، حسابداری و اقتصاد دانش بنیان با تأکید بر اقتصاد مقاومتی، تهران. <https://civilica.com/doc/694040>

Doi

قاسمی، مسلم، شرفی، حجت‌الله، جعفری، مرضیه، شیخ علی پور، بهزاد (۱۳۹۵) رتبه بندی زیرساخت‌های گردشگری شهری با استفاده از تکنیک کوپراس (مطالعه موردی: استان زنجان) برنامه ریزی شهری، ۳(۱)، ۳۱-۴۱. https://jut.ut.ac.ir/article_Doiv60513.html

Doi

محمدامینی، صمد حاجی، تولایی، سیمین، فرجام، رسول (۱۳۹۰) شناسایی و تحلیل خوشه گردشگری در شهر شیراز با استفاده از مدل بسط یافته پورتر، برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱(۳)، ۱۶-۱. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_Doiv27.html

محمودی، حمیده، شایان، حمید، سجاسی قیداری، حمد اله، صادقلو، طاهره، مینایی، مسعود (۱۴۰۱) ارزیابی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر جریان‌های جذب گردشگری روستایی (مورد مطالعه: حوزه نفوذ گردشگری شهر مشهد)، روستا و توسعه پایدار فضا، ۳(۴)، ۲۱-۱.

Doi 10.22077/vssd.2023.5838.1148

میردادرمنصورپناهی، فاطمه، عسکری، فروغ (۱۳۹۵) پایش عملکرد استعدادهای فروش با استفاده از تکنیک سلسله مراتبی فازی و ارزیابی مجموع نسبت‌ها ARAS (مورد مطالعه: صنعت پوشاک ورزشی)، بازاریابی پارس مدیر، ۴، ۹۵-۱۱۰.

Doi 10.22077/vssd.2023.5838.1148

ندایی طوسی، سحر، فرخنده کیش، علیرضا (۱۳۹۸) الزامات فضایی توسعه خوشه‌های خلاق و رقابت‌پذیر گردشگری-فرهنگی) شهرک‌های رسانه‌ای (مورد پژوهی منطقه کلانشهری تهران، برنامه ریزی توسعه گردشگری، ۸(۴)، ۷۲-۵۵.

Doi 10.22077/vssd.2023.5838.1148

مرادی، محمود، بهادرانی، بتول، ضیایی، محمود، اکبراقلی، فرحناز (۱۴۰۱) تبیین فضایی خوشه‌های گردشگری با تأکید بر کسب و کارهای کوچک روستایی در ناحیه طبس، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، ۱۳(۵۰)، ۳۹-۱۷. https://jargs.knu.ac.ir/article_Doiv20233739690

معرفی، ابوالفضل، صدری، آرش، غلامی نورآباد، هادی، سعیدی، بهزاد (۱۴۰۱) نقش خوشه‌های گردشگری در توسعه منطقه‌ای (نمونه موردی: خوشه گردشگری قم)، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۲(۶۷)، ۱۷۰-۱۵۳. <https://jgs.khu.ac.ir/article-1-3454>

fa.html Doi

یوسفی، امیرعباس، مختاری ملک آبادی، رضا، خادم الحسینی، احمد (۱۳۹۱) بررسی تطبیقی شاخص‌های توسعه گردشگری الکترونیک در شهر اصفهان، جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۲۳(۲)، ۱۳۳-۱۵۰. https://gep.ui.ac.ir/article_Doiv1854.html

Akroush, M. N., Akroush, M. N., Jraisat, L. E., Jraisat, L. E., Kurdieh, D. J., Kurdieh, D. (2016). Tourism service quality and destination loyalty—the mediating role of destination image from international tourists.

Altman, G. & Aleksanyan, G. P. (2016). Sustainability in Tourism: Problems and some Basic Directions of Sustainable Tourism Management, *Geography*, 2, 59–67. Doi: <https://www.researchgate.net/publication/327466638>.

- Briedenhann J, Wickens E (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas vibrant hope or impossible dream, *Tourism Management*, 32, (25). Doi<http://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517703000633>
- Daniela. D,(2015) Innovative Regional Cluster, Model of Tourism Development, *Procedia Economics and Finance*, 744 – 749. Doi, Available online at [www. Sciencedirect .com](http://www.sciencedirect.com)
- Girish, K. S., & Promila, S. (2016). A study on data mining algorithms for tourism industry. *International Journal of Latest Trends in Engineering and Technology (IJLTET)*, 7(1), 580-587. Doi<http://dx.doi.org>.
- Jiekuan, Z, Yan, Z (2021),A qualitative comparative analysis of tourism and gender equality in emerging economies, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46, 284-292. Doi<https://fardapaper.ir/mohavaha/uploads>.
- Krittapat, P, Parinya N(2018) Data mining approach for arranging and clustering the agro-tourism activities in orchard, *Kasetsart Journal of Social Sciences* 39 ,407-413, journal homepage. Doi: <http://www.elsevier.com/locate/kjss>
- Malgorzata.B (2015) Tourism Clusters in Eastern Poland - Analysis of Selected Aspects of the Operation, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 957 – 964, Available online at www.sciencedirect.com. Doi<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.511>
- Mariana B, Cristina, B(2015) Rural tourism and its implication in the development of the Fundata Village, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 188 , 276 – 281, Available online at www.sciencedirect.com. Doi<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.393>
- Miller M,(2008) Cluster-Based Development in the Tourism Industry: Putting Practice into Theory, University of Southern Mississippi, Hattiesburg.
- Otar P, Laura K, Valentina M (2017) Rural tourism as a promising trend of small business in Georgia: Topicality, capabilities, peculiarities, journal *Annals of Agrarian Science*, 344-348, <http://www.journals.elsevier.com/annals-of-agrarian> . Doi<https://doi.org/10.1016/j.aasci.2017.07.008>
- Rinzin, C,(2007) ecotourism as a mechanism for sustainable development: the case of bhatan, *environmental sciences* , 109. Doi <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15693430701365420>
- Sarah G, Noel S(2014) Successful tourism clusters: Passion in paradise, *Research Notes / Annals of Tourism Research*, 163–184.
- Suyan, SH, Hao, W, Qianhong, Q, Jian,X(2019) Rurality and rural tourism development in China, *Journal of Tourism Management Perspectives*, Volume 30, pp 98-106. Doi[10.1016/j.tmp.2019.02.006](https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.02.006)
- Rebecca, Ch., Rose, B., & Bor, T., (2015). Eco-Lodges, a Future for Sustainable Tourism in Kenya, *Journal of Tourism, Hospitality and Sports*, 8, 37-41. Doi<file:///C:/Users/AradRayane/Downloads/22819-24734-1-PB.pdf>
- Dodds, R., Ali, A., & Galaski, K. (2018). Mobilizing knowledge: Determining key elements for success and pitfalls in developing community-based tourism. *Current Issues in Tourism*.
- Suriya, K., & Gruen, C., (2012). Souvenir production in community-based tourism and poverty reduction in Thailand, *The Empirical Econometrics and Quantitative Economics Letters*, 1, (1), 1-4. Doi<https://econpapers.repec.org/article/chijournal>
- UNWTO. (2010): *World Tourism annual report*. The World Tourism Organization

